

Özgürlük, Çoğulculuk ve Barış

Bilal Sambur

Prof. Dr. | Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Psikoloji Bölüm Başkanı

liberal düşünce, Yıl 18, Sayı 71, Yaz 2013, s. 27 - 40

Dünyamız, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar çoğulluk olgusunun her açıdan kendisini ortaya koyduğu bir yer haline gelmiştir. Küreselleşen dünyanın ana fenomeninin çoğulculuk olduğu günümüzde dünyayı kuzey-güney, doğu-batı şeklinde din, kültür ve ekonomi açılarından kategorize etmenin anlamı olmadığı gibi imkanı da kalmamıştır. Sınır ve duvarların yıkıldığı dünyamızda diyalojik etkileşim ve ilişki, merkezi insani durum olarak zorunlu hale gelmiştir. Hiçbir kültür, kimlik, din ve topluluğun tek başına kendi kendine yeterli bir şekilde yaşamasına imkan kalmamıştır, bütün insani farklılıklar birbiriyle bağımlı ve etkileşim içerisine girmek zorunda kalmışlardır. Hepimiz gezegende farklılıklardan oluşan tek bir insan topluluğu olarak yaşama durumundayız.

Tek bir insan toplumu olarak farklılıklarımızla beraber birarada nasıl yaşayabileceğimiz problemi, hepimizi meşgul eden insanlığın sahici sorunudur. Çoğulluk olgusu her zaman varolmuştur, ancak bugün değişen şudur: Çoğulluk çoğulculuk şeklinde derece ve kalite açısından bir duygu, düşünce ve davranış biçimi şeklinde değişiklik göstermiştir. Çoğulluk, bütün toplumlarda insanlar arası varolan farklılıkları ifade eden ampirik bir realitedir. Çoğulculuk ise çoğulluğu bir değer ve zenginlik olarak değerlendiren, onun korunup geliştirilmesini savunan bilinç düzeyini ifade etmektedir. Çoğulluk yeni bir olgu değildir. O insanın olduğu her yerde varolmuş bir olgudur. Yeni olan çoğulculuktur. Sahici anlamda çoğulculuk insanlığın kültürel, etnik,

dinsel, sanatsal, edebi açılardan fikir ve değerlerine saygı göstermeyi, bunların özgünlüğünü kabul etmeyi, insani çoğulculuğun dinamizmini ve geçişliliğini kabul etmeyi ve farklı özgün kimliklere sahip insanların ve grupların barışçıl bir şekilde etkileşimini ifade etmektedir. Çoğulculuk, farklılıkların tanınmasından daha fazlası demektir, çoğulculuk, farklılıkların birbiriyle ilişki kurması, etkileşimini ve ilgililiğini kapsamaktadır.

Çoğulculuk, kişinin kendi kimliğini kaybetmesi ya da kimlikler arası farklılıkların ortadan kaldırılarak herkesin aynılaşması değildir. Çoğulculuk, insanlar arası farklılıkların ve özgünlüklerin kabul edilmesi, insani farklılığın doğal bir ihtiyaç olduğunun fark edilmesi, farklılıklar arasındaki sınırların izolasyonlaşma çizgileri olarak değil, insan tecrübesinin devamlılığı olarak değerlendirilmesi demektir. Çoğulcu ve özgür bir yaşam, farklılıkların kabul edilmesi, tanınması, değer verilmesi ve geliştirilmesini kapsamaktadır. Bireysel ve toplumsal miras ve farklılıklar herkes için değerli bir kaynak olarak düşünülmelidir. Birarada yaşamak için iki farklı kültürün olduğu görülmektedir. Birinci kültür insanların tarihlerini, geleneklerini, inançlarını, ritüellerini, ibadetlerini, folklorunu ve müziklerini kapsayan yüzeydeki kültürdür. Yüzeydeki kültürün gerisinde ortak insan kimliğini, değerlerini, tutumlarını, ideallerini ve ihtiyaçlarını kapsayan derin bir kültür dünyası vardır. Birarada yaşamak için yüzeydeki kültürün arka plandaki derin kültürü oluşturan insanlık kimliği ve ideallerinden soyutlanmaması gerekmektedir. Birlikte yaşama hiçbir şekilde ben demeyi ortadan kaldırmamaktadır. Farklılıklarla birlikte bir arada yaşama, bir arada yaşamayı ve farklılıklarımızı birlikte yaşamayı içeren zorlu bir meydan okumadır. Barış içinde farklılıkları koruyarak bir arada yaşama, her bireyin özgünlüğünü, onurunu ve özgürlüğünü tanıyarak farklı benlerden oluşan özgür ve çoğulcu bir insan toplumu oluşturmayı amaçlamaktadır.

Bir arada yaşama, tek başına amaç değildir. Kaygı ve korkunun mağlup edilmesi ancak bütün insanların buldukları yerlerde tek bir toplum olarak sorumlu, özgür ve özgün insanlar olarak birarada yaşama değerine duydukları bağlılıkla mümkündür. İnsani çeşitliliğin korunduğu ve farklılıkların birlikte yaşanmasının mümkün kılınması halinde insanlar birbirleriyle ilgili ve ilişkili hale gelirler. İnsanlar, bütün farklılıklarını ve potansiyellerini sahici anlamda özgür bir toplum oluşturmak için seferber etmelidirler. Bu yüzden farklı insanlar, bir arada yaşayan topluluk olmaktan çoğulcu ve özgür bir insan toplumuna geçmek için adım atmalıdırlar. Diyalogun organize edilmesi yeterli değildir, aynı zamanda bir arada ve birlikte yaşamının sürekli olarak yeniden şekillenmesi ve organize edilmesi gerekmektedir.

Bütün farklılıkların özgürce ve barışçıl şekilde bir arada yaşadığı ve herkesin farklılıklarını birlikte yaşadığı bir toplumun inşa edilmesi herkesin önünde duran büyük bir meydan okumadır. Bu büyük meydan okuma karşısında ne tür ortak insani düşünce ve değerler geliştirilebilir? Bizim farklı olmamız bizim bir arada yaşayan yabancılar ya da komşular olduğumuz anlamına gelmemektedir. Bütün insanlar, bütün farklılıklarıyla beraber birbirine ilgisiz komşular ya da yabancılar değil, aynı aileye mensup akrabalardır. Ortak insani akrabalık ve ortak insanlık ailesi kavram ve bilincini yitirmiş bulunmaktayız. Ortak aile ve akrabalık kavramları, çatışmalarımız, kaygılarımız ve korkularımız yerine bizim ortak insani köklerimize hitap etmektedir. Ortak aile ve akrabalık kavramları, aile üyesi olan bütün insanlar arasında eşitliği gerektirmekte, dar kültür, din, mezhep ve millet tanımlarının ötesinde bizi büyük insanlık ailesine üye yapmakta ve bu büyük aileye karşı sorumlu kılmaktadır. Bu büyük ailenin sorunlarının çözüm yoluna girmesinde ve aile hayatının düzenlenmesinde herkesin katkı ve çabalarına ihtiyaç vardır. Böyle bir kavrayış, toplumları izolasyondan işbirliğine, kamplaşmadan uzlaşmaya, bir arada olmaktan sahici insan toplumu olmaya yöneltebilir.

İnsana saygı ve insani çoğulculuk temelinde insanlar arası yeni bir ilgi ve ilişki biçimine ihtiyaç duymaktayız. İnsanlığın bugünkü durumu nedir? sorusu kadar insanlığa yakışan durum ne olmalıdır? sorusu da sorulmalıdır. Yani olan ile olması gereken birlikte araştırılması gerekmektedir. Yirmi birinci yüzyıl ya insanlığın barış içinde birlikte yaşama yüzyılı olacak ya da yirmi ikinci yüzyıl olmayacaktır. Savaş ve fanatizm kültürü bütün insanlığı evrensel bir mezara gömerken, barış ve çoğulculuk kültürü ise insanlık için birlikte yaşamanın yolu olarak gözükmektedir. Barış, özgürlük ve çoğulculuk temelinde farklılıklarımızın birlikte tecrübe edildiği bir sosyal ve siyasi düzenin nasıl oluşturulacağı sorusu çok önemlidir. Ayrımcılık, stereotipleştirme ve önyargıya dayalı olarak farklı olanı kurgulayan ve farklı olanla ilişkiyi reddeden kişilerden oluşan bir toplumu istiyoruz yoksa her türlü ayrımcılığa karşı net bir tavır koyan, her insanı tam hak ve özgürlük sahibi bireyler olarak gören kişilerin oluşturduğu bir toplumu istiyoruz sorusu bu çerçevede kilit soru durumundadır. Bu soruya verilecek cevap, farklılıklarla beraber birarada yaşamak için hangi ilke ve değerlere sahip olmamız gerektiğini de belirleyecektir.

Farklılıklarla beraber birarada nasıl yaşayacağımız ve farklılıklarımızı bir arada nasıl tecrübe edebileceğimizin ilkelerini, değerlerini ve yeteneğini nasıl geliştireceğimiz konusunda ciddi bir eğitime ve olgunlaşmaya ihtiyacımız vardır. Yazının icadının üstünden bugüne kadar geçen yaklaşık üçbin beş yüz yıllık zaman diliminin savaşlar ve çatışmalarla geçtiğini biliyoruz. Bu üç

bin beş yüz yıllık sürecin sadece yaklaşık iki yüz elli yılının barış içinde geçerken, geri kalan kısmını ise savaş, yıkım, işgal ve şiddet doldurmaktadır. Başka bir ifade ile insanlık, tarihte refah, barış ve özgürlüğü gerçekleştirmeyi başaramamış, ama savaş ve çatışma çıkarma konusunda ise çok başarılı olmuştur. Bugünde insanlık, “kuşlar gibi uçmayı, balıklar gibi yüzmeyi öğrenmiş olmasına rağmen,” insan gibi bir arada yaşamayı hala öğrenememiş durumdadır.

İnsana insan olduğundan dolayı saygı duyulması birarada yaşamının temel değeridir. İnsan, hiçbir şekilde, etnik, cinsiyet, dinî, mezhepsel, renksel ya da kültürel açılardan tanımlanan bir objeye indirgenmemelidir. İnsana saygı, temel değerdir. Farklı olanı yabancı düşünmek, insane saygı değeriyle bağdaşmamaktadır. İnsan, insanın ötekisi değildir. İnsanın zıtlık anlamında ötekisi, insan değil, şeytandır. Farklı olan kişi, yabancı değil, birarada yaşayacağımız partnerimiz konumundadır. Hepimiz tek başımıza insan değiliz, hepimiz birlikte insanız. Hep birlikte insanlığımızı gerçekleştirdiğimiz durumun adı medeniyettir. Hep birlikte insanlığımızı gerçekleştirmediğimiz takdirde ortaya vahşet ya da barbarlık denilen gayri insani durum ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşen dünyada küreselleşen çoğulculuk olgusuyla nasıl başa çıkılabileceği ve yeni durumlar altında birarada yaşamının nasıl gerçekleştirilebileceği problemi, insanlığın ve gezegenimizin geleceği açısından hayati önem taşımaktadır. Farklılıkların inkar edilmesi, baskı altına alınması ve asimile edilmesi gibi eski usuller, farklılıklar içinde barış içinde birarada yaşamaya hiçbir şekilde katkı sunmamaktadırlar. İnsani kimlik, insan onuru, insan hak ve özgürlükleri, hukuk, diyalog ve tolerans ilke ve değerleri etrafında sahici özgürlükçü bir anlayışın geliştirilmesi, özgünlükleri ve farklılıkları olan insanlar olarak birarada nasıl yaşayabileceğimiz sorunu konusunda sivil, demokratik ve liberal bir anlayış geliştirmemize yardımcı olabilir.

Ortak insanlık ve ortak insanlığımızın geleceği kavramlarının dayandığı bireysel insan onuru değeri, farklılıkları koruyarak birarada yaşamının değişmez temelidir. İnsanlığımızın bütün mirasını sahiplenmek ve her bireyin eşit derecede onura sahip olduğunu tanımak, insan onuru kavramının esasını oluşturmaktadır. Çoğulcu bir toplumda barış içinde yaşamamız, ancak onur açısından eşit varlıklar olarak yaşamamız sayesinde mümkün olur. Cinsel, dinsel, mezhepsel, kültürel, dilsel ve renksel farklılıklarımız hiçbir şekilde insan onuru açısından eşitliğimizi bozmamaktadır. İnsan onuru, bu dünyayı paylaşan bütün insanların paylaştığı tek evrensel değerdir. İnsanlığın global sorumluluğu, herkesin eşit onura sahip insanlar olarak yaşadığı özgür bir toplum meydana getirmektir.

İnsan hayatına saygı, birlikte yaşamamanın en merkezi değerlerinden biridir. İnsan hayatına yönelik tehditler, bugün bütün dünya üzerinde artmış bulunmaktadır. İktidar, teknoloji ve silahlarla donatılmış tehlikeli güçler, dünyanın her tarafında insan hayatını hedef almakta, her gün yüzlerce kadın-erkek ve çocuk hayatını kaybetmektedir. İnsan hayatının dokunulmazlığı ve maneviliği her gün yok edilmektedir. İnsan hayatı kutsal olup ona hiçbir şekilde dokunulmamalıdır. İnsan olma açısından herkesin eşit olduğu düşüncesi, tek bir insanı öldürmenin bütün insanlığı öldürmek, tek bir hayatı kurtarmanın bütün insanlığı kurtarmak anlamına gelmektedir. Her onurlu ve özgür insanın barış içerisinde yaşamaya hakkı vardır. Barış, artık bir ideal olmaktan çıkmış, bir insan hakkı konumuna gelmiştir.

İnsan onuru açısından eşit olan insanların özgürlük ve haklar açısından da eşit olması gerekmektedir. İnsanın hak ve özgürlüklerine saygı, barış içinde bir arada yaşamayı mümkün kılmaktadır. Herkesin insan onuru ve özgürlükleri açısından üstün değil, eşit olduğunun kabul edilmesi, bütün kişi ve grupların ötekinin düşünce, inanç, ideoloji, değer ve kültür açısından farklı olma hakkını kabul etmesi gerekmektedir. Birlikte yaşamak fikri, herkesin farklı olma hakkını tanımayı, hiç kimsenin kendi yaşam tarzını diğerlerine zorla empoze etmemesini gerektirmektedir.

İnsan onuru kavramı, asli vurguyu asli kimliğimize yapmaktadır. İnsan onuru değeri sayesinde etnik, dinî, dilsel, renksel, cinsel ve kültürel farklılıklarımızın, bireyin insanlığına yabancılaşmasına engel olmaktadır. İnsan kimliğimizi oluşturan insan onuru temel değeri, farklılıklarımızla yapıcı, yaratıcı ve özgürce ilişki kurmamıza imkan tanıdığı gibi, bize geçmişe hapsolmuş değil geleceğe bakan bir perspektif sunmaktadır. İnsan onuru kavramı, bizi oluşturan farklılıkların birey için bir kimlikler hapishanesi olmasına engel olmakta, kimlik dediğimiz unsurların özgürleştirici bir kaynağa dönüşmesini sağlamaktadır. Çoğulcu ve özgür bir toplumda ilişki ve yeni tecrübeler açığa olma sayesinde tek bir kimliğe hapsolmek yerine kendimize sürekli olarak yeni boyutlar ekleyerek yenilemek imkanına sahip oluruz. Kimliğimizin farklı kimlik ve kültürlerle muhabbet etmesi ve ilişkiye girmesi, kendi kimliğimizin ortadan kaybolması anlamına gelmemektedir. Kimlik fetişizminin insani alanda neden olacağı başarısızlıklara karşı, iletişim ve açıklık, kimlik denilen kurguyu, insani ilişkilerde zengin bir kaynağa dönüştürmektedir.

İnsani özgürlük ve çoğulculuk, yaşamı, psikolojik, ahlâkî, manevi, sosyal, kültürel, ekonomik ve dinî açılardan dolu dolu yaşamamıza imkan sağlayan erdemli ve değerli bir olgu haline getirdiği gibi, insani farklılıklar insan onuru ve barışla bağdaşmayan eşitsizliklerin ve çatışmaların kaynağı da ola-

bilmektedir. Özellikle, her türlü insani faaliyetimizi kapsayan kültür kurgusu ve kim olduğumuz sorusunun cevabı olan kimlik kavramı, bizi ayıran ve çatıştıran bir anlamda kullanılmaktadır. İnsan olmamızın ve oluşumuzun doğal tezahürleri olan farklılıklarımız, çatışma ve şiddeti meşrulaştıran araçlar değildirler. Spesifik kültür çevreleri ve kimliksel aidiyetler kadar, ortak insanlık medeniyetinden bahseden, kültür ve medeniyetlerimizi diğer insanların tecrübe ve miraslarıyla ilişkilendiren bir anlayışa ihtiyaç vardır. İnsanın yok edilmesi için çoğu zaman farklılıklarımız gerekçe gösterilerek insanla birlikte insan onuru da ortadan kaldırılmıştır. İnsan onurundan hareketle insani farklılıkların değerli görülmesi, insanı yok edilecek hedef olmaktan çıkarmaktadır, çünkü insan onuru değeri bize şunu öğretmektedir: İnsan olarak hepimiz farklıyız, insan olarak hepimiz eşitiz.

Her türlü insani faaliyeti ve ürünü içinde barındıran insanlık mirasının zengin muhtevası, insani çeşitliliğimizin ve zenginliğimizin aynası olduğu gibi, özgür, onurlu ve çoğulcu bir insan toplumunun oluşturulmasının ve varlığının korunmasının örneklerini, değerlerini ve ilkelerini de barındırmaktadır. İnsanlık tecrübesi, özgürlük ve toleransın birarada yaşamanın esasını oluşturan iki temel değer olduğunu bize göstermektedir. Özgürlük ve tolerans birbirinden ayrılmayan iki değerdirler. Özgürlük ve tolerans değerleri, anlamayı, anlayışı, uzlaşmayı, farkına varmayı, ilişki kurmayı, antipati yerine ilgilenmeyi ve sempati duygusunu geliştirmeyi sağlamaktadır.

Özgürlük ve tolerans, sadece kendimizden farklı olanla ilgili geliştirilen, bir tarafın diğerine üstten bakarak lutfettiği tutumlar ve ilişkiler değildir. Özgürlük ve tolerans, kendimizle, kendimize benzeyenlerle ve kendimizden farklılaşanlarla geliştirilebilecek ve gerçekleştirilebilecek değer ve ideallerdir. Özgürlük ve toleransta ben, ötekiyle nasıl ilişki kurabilirim ve anlayabilirim? sorusu kadar, ben kendimle nasıl ilişki kurabilirim ve kendimi nasıl anlayabilirim? sorusu da önemlidir ve değerlidir.

Özgürlük ve barış içerisinde bir arada yaşamak için, ilk önce kendimizle yaşamayı öğrenmekten başlayan sonra ötekine uzanan bir süreci tecrübe etmeliyiz. İlk önce kendimize evet demeyi öğrenmeliyiz ki sonra öteki ve farklı olana evet diyebilelim. Kendi kişisel dünyamız monolitik olmadığı gibi, dış dünya da homojen değildir. Kendi iç dünyamızın farklı bölümlerini yani iç çoğulculuğunu tanıdığımız zaman, dış dünyadaki çoğulculuğu daha rahat kabul edebiliriz. Özgürlük, kendimizi dar kimlik sınırlarımızın içine hapsedmek yerine, kendimize ötekinin perspektifinden bakma imkanı sağlamaktadır. Başka bir ifade ile özgürlük, hem kendimiz hem öteki hakkında bir tefekkür ve içe bakış faaliyetine imkan sağlamaktadır. Bu tefekkür ve içe bakış sayesinde bireye in-

san olarak saygı duymayı, herkesin insan olarak eşit değere sahip olduğunu anlamayı, herkese aynı insani muamelenin yapılması gerektiğini öğreniyoruz.

Özgürlük ve toleransın ne olduğu sorusuna şimdiye kadar çok farklı cevaplar verilmiştir. Toleransın pratik düzlemde nasıl uygulanacağı konusunda izlenecek stratejik davranış biçimi konusunda da kesinlik yoktur. Özgürlük ve toleransın ne olduğu konusunda farklı anlayışlar ve kavrayışlar olmasına rağmen, özgürlük ve toleransın muhatabının kim olduğu konusunda ortak bir kavrayış vardır: Özgürlük ve toleransın muhatabı, bütün insanlardır ve insan hayatının hiçbir alanı özgürlük ve toleransın dışında tutulamaz. Özgürlük ve tolerans, insanı muhatab kabul edildiği ve insanın olduğu her yerde uygulanmalıdır.

İnsan onuruna herkesin eşit bir şekilde sahip olması, herkesin hak ve özgürlüklere eşit olarak sahip olmasını gerekli kılmaktadır. İnsan hakları, tek bir medeniyetle, kıtayla, dinle, cinsiyetle ya da milletle sınırlı değildirler. Hepimizin farklılıklarımızı birarada koruyarak ve tecrübe ederek yaşamamızı sağlayan ortak zemin, insan haklarıdır. İnsan onuru, bütün insanların temel hak ve özgürlüklere sahip olduğunu gerektirdiği gibi, insan hakları da doktrini de bütün insanların onur açısından eşit olduğunu kabul etmektedir.

İnsan onuru, ortak insanlığımızı ve hepimizin özgün ve biricik bireyler olduğumuzu birlikte içermektedir. İnsani onura sahip olma açısından bütün insanların eşit olması, bireyin homojen bir varlık olduğu anlamına gelmemektedir. Birey olmak, kendimize özgü bir kimliğe sahip olmak ve diğerlerinden farklı olmayı gerektirmektedir. Bizi, diğerleriyle aynı yapan değil, bizi biricik yapan şey bizim özgünlüğümüzdür. İnsanın kendisini biricik yapan kültürel, dinî, dilsel, etnik ve diğer özelliklerini yaşaması, kendisi için iyi ve uygun gördüğü yaşam tarzını seçmesi insani bir hak ve özgürlüktür. İnsan, tek bir inanç, kültür ya da düşünce sistemi içinde kalmaya zorlanmamalı, birey istediği zaman daha önce yapmış olduğu tercihleri değiştirebilmeli ve yeni seçimlerde bulunma imkanına sahip olmalıdır. İsteddiği zaman bir gruptan ayrılma, inancını değiştirme ya da yeni bir ideolojiyi benimseme imkanına sahip olmalıdır. Çoğulcu ve barışçıl bir insani yaşam için bireye dışarıdan bir yaşam tarzı, değer ya da inanç empoze edilmemelidir. Seçme özgürlüğü, ifade özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, adalet, barış, tolerans, insan onuruna ve özgürlüğüne saygı çoğulcu ve özgür bir toplumun değerleridir.

Asimilasyon ve tek tipleştirme, bireysel ve toplumsal hayatta benimsenecek doğal ve gerçekçi bir yol değildir. Asimilasyon ve tek tipçi bir anlayış içerisinde azınlık olana çoğunluğun kimliğini dayatma metodu, eskiden beri uygulanan fakat çok başarısız olan bir yoldur. Azınlığı çoğunluk içinde eritmek

şeklindeki anlayış yerine, azınlığın farklılığını kabul ederek onu hak ve özgürlükler açısından eşit kılmak, onun farklılığını korumayı sağlama yaklaşımı esas alınmalıdır. Toplumsal yaşam, çoğunluk ya da azınlık açısından şekillendirilemez. Egemen kültürün kuralları, değerleri ve adetleri hiçbir şekilde farklı din, dil, kültür ve inançlara karşı ayrımcılığın, nefretin ve düşmanlığın aracı haline getirilmemelidir. Kimlikler ve farklılıklar doğal bir insani durum olarak görülmeli, farklılıklar hak ve özgürlüklerle donatılmalı, kimlikleri statik pozisyonlara hapsetmek yerine onların birbirine doğru yaklaştırılması ve insanların yararına olacak faaliyetlere birey ve grupların gönüllüce katkı sunması teşvik edilmelidir. Asimilasyon ve tek tipleştirme yerine bireyin biricikliği, farklılık ve çoğulculuk, herkesin insan onuru açısından eşitliğine dayanan yeni bir değerler ve ilkeler sistemine ihtiyaç vardır.

Hepimizin ortak insanlığını ve bireysel biricikliğini kabul etmeyen bir anlayışın, bizi bir tekçilik içinde zorla asimile etmesi ve zorlama bir homojenizasyona girişmesi yaşamımızın doluluğunun kaybolması anlamına gelmektedir. Bu olumsuz anlayışa karşılık, ortak insanlık, bireysel özgürlük ve insanlararası ilişki unurlarını içermeyen bir çoğulculuğun da karşılıklı kabulü ve insani kapsayıcılığı içermesi de mümkün değildir. İnsanlık şeklinde ortak bir kimliğin varlığını ve bireyin kendisini gerçekleştirme hakkını kabul ettiğimiz takdirde, her biricik bireyin eşit temelde insan onuruna sahip olduğunu ve bizim dışımızdaki farklılıklar dünyasına misafirperverce davranmamızı gerektiren insani nitelikte yeni bir değer ve ahlak sistemiyle donanmamız ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Özgürlük ve farklı olanla ilişki kurma, bu yeni insani değer ve ahlak sisteminin doğal parçasıdır.

İnsan onuruna dayanmayan, özgürlük ve ilişkiyi dışlayan bir etosun çok ciddi bir insani maliyeti bulunmaktadır. Özgürlüğün, çoğulculuğun ve ilişkinin olmadığı bir ortamda öteki ve farklı olan hakkında çok kolay bir şekilde stereotipler icat edilebilir, gerilim, şüphe ve endişenin hakim olduğu bir insani ilişkiler dünyası kurulabilir, farklı olan birey ve gruplar kolaylıkla bütün kötülüklerin kaynağı haline getirilebilirler. Kısacası böyle bir ortamda çatışma, düşmanlık ve ayrımcılığın varolması için her şey olabilir. İnsan onurunun ve özgürlüğünün yokluğu, insanın insanı kullandığı ve istismar ettiği her türlü gayri insani durumun önünü açabilir.

Bizden farklı olanlarla misafirperverliğe dayalı yeni bir ilişki geliştirme ihtiyacı, küresel düzeyde bir insani yaşamın olmazsa olmazıdır. Sahici insani yaşam, her bireyin insan onuruna saygı duyması, insanlık için ortak iyiye katkı sunması, farklılık ve çoğulculuğu geliştirmesi, şiddetten uzak kalarak ilişki kurma kapasitesini ifade etmektedir. İnsani olanın korunması, farklı

olma hakkının tanınması, yaratıcı ve yenileştirici girişimlerde bulunma imkânını kapsamaktadır.Sahici insani yaşam, sosyal, kültürel ve siyasal başta olmak üzere insan hayatının her alanını kapsamaktadır. Herkesin insani onuru ve özgün kimliğine saygı, sahici insani yaşamın olmazsa olmazıdır.

Çoğulculuğun olduğu insani bir yapıya karşı körleşmek, yani diyalog ve misafirperverlik kapılarını kapatmak, özgürlüğümüzü tehdit ettiği gibi sahte bir güvenlik duygusu yaratmaktan başka bir işe yaramamaktadır Soyutlanmış ve kapalı bir toplum içine kendimizi hapsedmek, bizi atalete ve konformismin kucağına düşürmektedir.Diyalog ve toleransın yokluğu, insanları küreselleşen dünyadan insani gelişim için gerekli olan farklılıkların ve yeniliklerin yararlarından mahrum bırakmaktadır.Kendisini soyutlamış ve içine kapatmış insan toplulukları, genellikle bireysel özgürlüğe, insan hak ve özgürlüklerinin uygulanmasına düşman olan bir çevre ve iklim yaratmaktadırlar.

İnsanlık tarihi, diyalog ve toleransın yokluğunda ortaya çıkan insani maliyet konusunda bize değerli dersler öğretmektedir.İnsanlar kendilerinden farklı olanla konuştukları, muhabbet ettikleri, birbirlerinin farklılıklarını misafirperverlikle karşıladıkları ve birbirlerini ayıran sınırların ötesine geçip birbirlerini tanıdıkları sürece insan hayatı daha barışçıl, müreffeh ve özgür olmuştur.Öteki olana kendimizi kapattığımız ve sadece kendi kendimize yeter olduğumuz yanılsamasını gerçek zannetme hatasına düştükçe, özgürlüğümüzü, onurumuzu ve güvenliğimizi tehdit eden felaketler ardı ardına gerçekleşmiştir. Haklar açısından eşitlik ve haklara karşılıklı saygı, diyalog ve barışın önündeki engellerin kaldırılması için önemli değerlerdir. Eşitlik temelinde insan haklarının korunmadığı ve saygı gösterilmediği yerlerde sosyal gerilim ve çatışmalar ortaya çıkmakta, farklılıklar, gerilimleri ve çatışmaları yoğunlaştıran ve arttıran araçlara dönüşmektedirler.

Her bireyin kendi özgün unsurlarını yani kimliğini koruma, geliştirme ve çeşitlendirme hakkı vardır.Kişinin kendi kimliğini oluşturan unsurların farkında olması, onu geliştirmesi ve farklılaştırması, bizi korku, kaygı ve kaybedilmiş olmak duygusundan korumaktadır. Aynı zamanda farklı olandan korkma duygusu manipule edilebilir, düşmanlık ve nefret yaratılabilir.İnsan genellikle kendini diğerlerinden farklılaştırma eğilimindedir.Kişinin kimliğini farklılaştırması çoğulculuğa neden olurken öte yandan kimliğin dar ve sığ bir sadakat anlayışına kurban edilmesi nefret, düşmanlık, ırkçılık, doğmatizm ve totaliteryanizme neden olabilir. Bireyin kendisini diğer insanlardan farklılaştırmak istemesi ne kadar tabii ise, diğerlerini kendine düşmanlaştırması ve yabancılaştırması da bir o kadar yapay ve gayri insanidir.

İnsani ilişkileri ortadan kaldıran en tehlikeli psikolojik ve sosyolojik hal, üstünlük duygusudur. Çoğu zaman dinimizin, milliyetimizin, cinsiyetimizin, kültürümüzün ve rengimizin diğerlerinden üstün ve mutlak olduğunu iddia ediyoruz. Üstünlük ve mutlak doğruluk iddiası, farklılıklar içinde özgürce ve barışçıl bir şekilde bir arada yaşama amacıyla bağdaşmamaktadır. Kültürlerimizin, dillerimizin, dinlerimizin, algılarımızın, geleneklerimizin, tecrübelerimizin farklılığını ve özgünlüğünü göz ardı etmeden onların ötesinde insani olanın ne olduğunu keşfetmemiz gerekmektedir. İnsan onuru perspektifi çerçevesinde insanlar birbirlerine üsün görülmemeli, herkese eşit insanlar olarak bakılmalıdır.

Cinsiyetçilik, ırkçılık, milliyetçilik, yabancı düşmanlığı, fanatizm ve İslamofobi gibi her türlü gayri insani ayrımcılığın temelinde insan onuru açısından insanların eşit görülmemesi, bazı insanların diğerlerinden üstün olarak tasavvur edilmesi saplantısı vardır. Ayrımcılık, temelde insan onurunu yok sayan negatif ve reddedici bir pozisyondur. Ayrımcılık, bireyin, kendisi ve farklı olma hakkının tanınmaması demektir. Bundan dolayı ayrımcı düşünce, farklılığa saygı göstermez. Ayrımcılık, bireyi insan olarak görmez, onu ırkı, cinsiyeti, rengi yada dini tarafından tanımlanan bir objeye indirger.

Nefret ve düşmanlık, bir grubun kendini diğer insanlardan daha üstün olduğunu vehmetmesiyle başlar. Tanrı tarafından seçilmiş millet olduğunu ya da aleme nizam vermek şeklinde ilahi bir misyonu olduğunu vehmetmek gibi düşünceleri üstünlük duygusunun tezahürleri olarak değerlendirebiliriz. İnsanlık tarihinde hiçbir din, millet, ideoloji ya da kültür tek başına hakikat, güzel ve iyi üzerinde bir tekele sahip olmamıştır. Bugün gezegenimizde binlerce etnik grup, inanç ve kültür olmasına rağmen hiçbiri diğerinden daha üstün değildir. Kimliklerimizin tek yanlı ve dogmatik olarak izahı, bizi hiçbir şekilde ötekine üstün yapmamaktadır. Üstünlük ve absolutizm yerine kimliklerimizin ilişkililiği ve insanileştirilmesi üzerine yoğunlaşmak lazımdır. İnsanlık kültürü, hiçbir şekilde tek bir etnik ya da dinsel kimliğin ürünü değildir. Ondan da öte hiçbir kültür ya da medeniyet çevresi, etnik ya da dinî homojenliğim ürünü değildir. Mezopotamya olmasaydı Yunan, Yunan Medeniyeti olmasaydı İslam, İslam medeniyeti olmasaydı, bugünkü Batı olmayacaktı. Hiçbir medeniyet çevresi, saf, arı ve üstün değildir. Bütün kültürler, dinler ve etnik kimlikler arasında çeşitlilik, melezlilik ve geçişlilikten söz edilebilir. Etnik ve dinsel açıdan arınmış saf kimlik arayışı fanatizm, nefret, şiddet ve çatışmaya neden olmaktadır. Birisinin kendisinin üstün, bütün ötekilerin daha aşağı olduğu şeklindeki psikolojik kabul, ötekine düşmanlığı, şiddet ve saldırganlığı doğurmaktadır. Ötekine karşı duyulan üstünlük duygusu ve sahip olunan önyargılar, ötekiye karşı inşa edilen psiko-sosyal

mesafe demektir. Ötekiye karşı konulan mesafe, ötekiye karşı kendini uzak ve yabancı hissetmek anlamındadır. Üstünlük duygusunun en temel sonucu, bireyin temel değer olduğunu inkar edilmesidir.

Kadın ve erkeği birbirine eşit gören insan onuru değeri, ikisi arasında bir cinsiyet ayrımcılığı yapılmasını reddetmektedir. İnsan temel hak ve özgürlüklerinin korunmasının önünde cinsiyet ayrımcılığının önemli bir engel olduğu unutulmamalıdır. Her toplumda cinsiyet ayrımcılığının değişik tezahürlerine rastlamak mümkündür. Hiçbir toplum, cinsler arası eşitliği ya da eşitsizliği tekeline almış değildir. Cinsiyet ayrımcılığı konusunda, belirli bir dini, toplumu, ya da kültürü suçlamak ya da yüceltmek yerine bütün toplumlarda varolabilecek değişik cinsiyet ayrımcılığı biçimleriyle mücadele etmek lazımdır.

Farklılıklar içinde beraber yaşamak ve farklılıklarımızı birlikte yaşamak için yeni düşünme, duygu ve davranış biçim ve mehtevalarının keşfedilmesi gerekmektedir. Birlikte nasıl yaşayabileceğimizi öğrenme, büyüme ve olgunlaşma süreci, çok derin bir bireysel ve sosyal süreçtir. Birlikte yaşama yeteneğimizi geliştirmek ve olgunlaştırmak, tek başımıza gerçekleştirebileceğimiz bir şey değildir. Ötekiyle beraber, bir arada yaşamayı öğrenebiliriz. Korku, kaygı, şüphe, önyargı, öfke gibi duygular ve düşünceler, bir arada yaşama yeteneğimizi köreltmektedir. Hepimizin ihtiyaç duyduğu ötekinden korkmak değil, ötekiyle yaşama güven ve cesareti gösterebilmektir.

Öteki hakkındaki duygu ve düşüncelerimizi kendimiz yaratmaktayız. Öteki, bizim duygu ve düşüncelerimizin yaratıcısı değildir. Öteki hakkında sahip olduğumuz negatif duygu ve düşüncelerle yüzleşme cesareti ve içtenliğini göstermeliyiz. Farklı olanı düşündüğümüzde, çoğu zaman ötekinin realitesini değil, ötekinin zihnimizdeki kurgusu üzerinde düşündüğümüzün farkına varmalıyız. Ötekiyle ilgili duygu ve düşüncelerimizle yüzleşmediğimiz takdirde, ötekiler hiç neden olmadıkları halde bizim duygu ve düşüncelerimizin kurbanı ve mağduru pozisyonuna düşebilirler. Önyargılar, öteki hakkında gerçekliği olmayan zihinlerimizdeki resimlerdir. İnsana nefret ve düşmanlık şeklinde patolojikleşen önyargılar, ayrımcılık ve şiddeti tetikleyebilirler. Birlikte yaşamak için, önyargılar tamamen ortadan kaldırılamasa da önyargılar maksimum düzeyde minimuma indirgenmelidir.

Bütün insanların onur açısından eşitliğini kabul etmeyen bir yaklaşımın hüküm sürdüğü, insan hak ve özgürlüklerinin, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin olmadığı bir yerde barıştan söz etmek mümkün değildir. Barış, bir insan grubunun diğeri üzerinde tahakküm kurmasını değil, ikisinin eşit onurlu partnerlar haline gelmesini amaçlamaktadır. Farklılıklarımızı koruyarak birbirimizle konuşmaya, muhabbet etmeye ve söz söylemeye devam et-

meliyiz. Söz ve muhabbetten bıkip şiddet ve çatışmanın ilkelliğine ve verimsizliğine kendimizi teslim etmemeliyiz.Farklılıklarımız, çatışma, nefret ve şiddetin kaynağı olmamalı, çoğulculuk ve toleransı beraberinde getirmelidir. Her şiddet çeşidiyle mücadele edilmeli, barış, tolerans ve diyalog hep alternatif olmalıdır.Başka bir ifade ile barış, gücün gücüyle değil, sözün gücüyle gerçekleşmektedir.Özgür bir toplum için, insanların açık zihinli, iletişim ve ilişkiye arzulu olması, başkalarına kendilerini ifade etmelerine imkan veren ve diğerlerinin farklılıklarını tanıyan bir anlayışa gereksinim vardır. Barış, toplumda bireysel özgürlükler, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün kökleşmesine imkan veren bir ortam hazırlamaktadır.

Körleşmek yerine diyalog, farklılıklarımızı koruyarak birarada yaşamamıza imkan veren verimli ve yapıcı değerdir. İnsani diyalog, farklı etnik, kültürel, dinsel, dilsel ve mezhepsel özelliklere sahip insanlar arasında karşılıklı saygı ve anlayış temelinde gerçekleşen açık bir insani ilişki alışverişidir. Diyalog, insanın hayat alanında yaptığı eylemdir.İnsani diyalog, insanın olduğu her yerde ve her düzeyde gerçekleştirilebilecek bir faaliyettir. Diyalog, somut bir yerin realite ve ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde uygulanmalıdır. Bu bağlamda dışlayıcı ve yok sayıcı eğilimlerden uzak durulmalı, birlikte yaşamaya katkı sunan transformatif, barışçıl ve ortak insani değer ve amaçlar önplana çıkarılmalıdır.Önyargılarımızı ve stereotiplerimizi birbirimize karşı tekrar etmek yerine, daha kapsayıcı bilgiye, sağlam verilere ve gerçekçi değerlendirmelere ihtiyaç vardır. Diyalog, farklılıklarımızı olduğu gibi kabul ederek bizi biz olarak kabul etmenin esas alındığı bir ilişki biçimidir. Diyalog hakkında yapılan bir konuşma, tecrübenin ve yaşamın ürünü olarak yapılmalıdır. Birbirimizle paylaşacağımız fikirler, tecrübeler ve değerler soyut olarak değil, yaşam perspektifi içinde değerlendirilmelidir.

Çoğulculuk, tolerans ve açık zihinlilik, birarada yaşamının temel değerleridir.Bu değerlere dayalı olarak aktif, sistemleştirilmiş, genişçe paylaşılan ve çoğulculuğu özümseyen pratik bir uygulama, yani diyalog tecrübesi gerekmektedir. Diyalog olmadan, yeryüzünde insan onurunu, özgürlüğünü ve refahını korumak imkansızlık derecesinde zordur. Diyalog karşılıklı anlayış ve ilişki temelinde farklı etnik, dinî, kültürel ve dilsel arkaplana sahip kişi ve gruplar arasında açık ve samimi bir paylaşım ve değişime ihtiyaç vardır. İnsani toplum dinamik olmalıdır ve yeni tecrübelerle sürekli olarak gelişmelidir. Böyle bir toplumda herkes aktör olmalıdır, özgün tecrübeleriyle bireyler, hem kendi hem insanlığın oluşumuna zenginlik katmalıdırlar.Diyalogta kişinin, hiçbir sınırlama ve müdahale olmadan kendisini ifade etmesine imkan veren bir ifade özgürlüğüne, ötekini dinleme ve ilişkiye girme arzusuna, kapasitesine ve yeteneğine gereksinim duyulmaktadır. Diyalog, farklı dünya

görüşü ve kültürler arasında derinlikli bir kavrayışın gelişmesine, insanlar arası ilişkiyi arttırmaya, insanların farklı tercihlerde bulunma özgürlüklerini kullanmaya, kişisel büyüme ve değişimi mümkün kılmaya, tolerans ve öteki-ne saygıyı geliştirmesi açısından çok değerli bir imkandır. Diyalog, insanlar arası eşitliği, insan onurunu ve ortak insani amaç duygusunu geliştiren ve besleyen bir uygulamadır.

Çoğulculuk, tolerans ve diyalogun amacı, toplumda marjinal ya da dışlanmış olarak nitelenebilecek kimseyi bırakmamaktır. Diyalog sayesinde farklılıklar biraraya gelir ve birbirleriyle sohbet ederler. İnsanların kendi sınırlarını aşarak sınırın ötesindeki farklı dünyalarla yapıcı ve yaratıcı ilişkiye girmeleri, diyalog sayesinde mümkün olmaktadır. Bu bağlamda insanın farklı olma hakkının tanınmasını ifade eden tolerans kavramı, insanların kendilerini ifade etme biçimlerinin, yani kültürlerinin, inançlarının, değerlerinin kabul ve saygı görmesi demektir. Diyalog ve tolerans, çatışmaları barışçıl yollardan çözmeye imkan verdiği gibi, kamusal ve politik hayatta önyargılarla mücadele edilmesine ve farklı toplum kesimleri arasında birlikler ve işbirlikleri kurulmasına da katkı sağlamaktadır.

Diyalojik ilişki, toplumda varolan her türlü problemi çözenin sihirli formülü değildir. Diyalogun gücünde sınırlıdır. Diyalogu reddeden kişi ve gruplarla diyalog kurmak imkansızdır. Diyalog için diyaloga evet denmesi lazımdır. Bazı kişi ve grupların diyalogu reddetmesi, özgür ve çoğulcu diyalog için yeni imkanlar sunmaktan vazgeçmesi anlamına gelmemektedir. Diyalog, aynı değerleri paylaşmayan ancak farklı olanla ilişkiye ve etkileşime girmeye hazır kişilerle gerçekleştirilebilecek kısa, orta ve uzun vadeli ilişkileri kapsamaktadır. İnsan ilişkilerinin amacı, kültürümüzün üstünlüğünü diğerine kabul ettirmek, dinimizin doğruluğunu diğerine dikte ettirmek ya da kendi kimliğimize dair diğerleriyle bir tartışmaya girişmek değildir. Diyalog, karşılıklı saygı ve toleransı, farklılıkların farkına varmayı, hem kendimiz hem öteki hakkında derinliğine bir anlayış ve kavrayış geliştirmeyi hedeflemektedir.

Farklılıklarla beraber yaşama, fiziksel anlamda bir beraberlik değildir. Birlikte yaşamak için ilk önce duygularda beraber olunmalıdır. Güven duygusu duygusal birlikteliğin olmazsa olmazıdır. Güven duygusunun olmadığı yerde ötekine nefret ve düşmanlık duyguları gelişmektedir. Güven duygusu bir arada yaşamanın olmazsa olmazıdır. Bu duygu zedelendiği zaman devreye ırkçılık, şovenizm ve fanatizm girmektedir. Hiç birimiz, öteki kendini güvende hissetmediği sürece güvende olmayacaktır. Çatışmaların önlenmesinde, kalıcı barışın sağlanmasında aktif bir çabanın ve insan haklarının korunması gerekmektedir. Ulusal güvenlik gibi yapay kavramlar yerine, insani güvenlik

kavramı önplana çıkarılmalı, herkes için özgürlük, herkes için barış, herkes için adalet prensipleri esas alınmalıdır. Bu sadece bir barış stratejisi olmanın ötesinde ahlâkî ve vicdani bir prensiptir. İnsanlar, önyargılarını ve dışlayıcılıklarını önplana çıkarmak yerine birbirlerinin teolojik, manevi, kültürel, entelektüel kaynak ve tecrübelerini paylaşmalıdırlar. İnsanların bir arada yaşamalarının en emin yolu karşılıklı anlayış, saygı ve güven içerisinde arkadaş olmalarıdır.

İnsanlar birbirleriyle arkadaş olmayı unuttukları için birbirlerine düşmandırlar. Farklılıklarımızı koruyarak birlikte yaşamak için bireyin zihinsel, duygusal, manevi ve ahlâkî açıdan birlikte yaşama ve çoğulculuk bilinciyle donanmış olması lazımdır. Farklılıkların değerli görülmesi, kendimize özgü bir hayat yaşadığımız gibi başkalarının da kendi hayatlarını yaşaması gerektiğini tanıma yeteneğimizin gerçekleştirilmesi, kendi hak ve özgürlüklerimizi yaşarken başkalarının hak ve özgürlüklerine müdahale etmemeyi öğrenmemiz, kendi doğrularımızı ve değerlerimizi desteklemeye hakkımız olduğu gibi başkalarının da kendi doğru ve değerlerini savunmaya hakları olduğunun farkına varmamız barış içerisinde birarada yaşamak için çok önemlidir. Birlikte yaşamamanın anahtarı, kişilerin kalblerinde ve zihinlerindedir. Farklılıklar içinde birarada yaşamak ve farklılıklarımızı birlikte yaşamak insani, barışçıl ve özgür bir dünyada yaşamamanın olmazsa olmazı halindedir. Farklılıkların bir arada yaşanması ve farklılıkların içinde insanların birarada yaşaması, hepimizi insanlık ailesine mensup yakın akrabalar haline getirmektedir. Bu aile içinde öteki, yabancı hatta komşu olan yoktur. Herkes birbirine akraba ve aile olarak yaklaştığı zaman bireysel, toplumsal ve küresel bir tanışmanın ve ilişkinin geliştirilmeside mümkün olacaktır.